

МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ УЧНЯМ З РОЗЛАДАМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

METHODS OF TEACHING FRENCH TO STUDENTS WITH SPEECH DEVELOPMENTAL DISORDERS

Стаття присвячена проблемам навчання іноземного мовлення, читання та письма учнів з особливими потребами, а саме з розладами розвитку мовлення. Йдеться як про розлади аутистичного типу, так і про дислексію, дисфазію чи дисграфію.

Згідно зі статистичними даними, відсоток дітей, які мають різні розлади розвитку мовлення, зростає, що викликає значні труднощі у навчанні та спілкуванні як з боку батьків, так і з боку вчителів. Крім того у дітей з особливими освітніми потребами через невдачі у навчанні часто формується низька самооцінка, що тягне за собою брак мотивації. Відтак, постає питання про необхідність створення позитивної навчальної атмосфери, де кожен учень відчуває себе цінним та успішним, що допоможе підвищити самооцінку та бажання навчатися усіх учнів.

Багато досліджень як вітчизняних, так і закордонних фахівців присвячено пошукам ефективних методів, які сприятимуть формуванню компетентностей читання, письма та мовлення учнів, які мають різні розлади мовлення. Численні методики вже широко відомі та мають своїх прихильників, інші методики менш відомі через брак публікацій та достовірних відомостей про їхню ефективність, через відсутність серйозних досліджень та фахового аналізу їх застосування у випадку тих чи інших розладів мовлення.

Відтак, основна увага цієї статті зосереджується на представленні методик розвитку читання, письма та мовлення, які мають доведену ефективність у галузі викладання французької мови у Франції та Канаді, що підтверджено наявними фаховими дослідженнями. Деякі з них вже застосовуються в Україні (PECS або Makaton) для формування навичок мовлення рідною мовою у дітей з розладами аутистичного спектру. Інші методики менш або зовсім невідомі вітчизняним фахівцям і, відповідно, можуть зацікавити тих, хто шукає нові підходи у навчанні.

У статті висвітлюються такі методики полегшення доступу до мовлення як PECS та Makaton, методики навчання читанню «La Planète des Alphas» та Fransya і методика навчання письма ABC Boum!. Ці методики можуть бути успішно використані для навчання дітей іноземному мовленню в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: розлади розвитку мовлення, дислексія, дисфазія, дисграфія, розлади аутистичного типу, письмо, читання, іноземне мовлення.

This article is dedicated to the challenges of teaching foreign language speaking, reading, and writing to students with special educational needs, specifically those with speech and language development disorders. It discusses both autism spectrum disorders and conditions such as dyslexia, dysphasia, and dysgraphia.

According to statistical data, the percentage of children with various speech and language development disorders is increasing, posing significant difficulties in learning and communication for both parents and teachers. Furthermore, children with special educational needs often develop low self-esteem due to academic failures, which leads to a lack of motivation. Consequently, the issue of creating a positive learning environment arises – one in which every student feels valued and successful, thus fostering higher self-esteem and a stronger desire to learn.

Many studies, both domestic and international, have been devoted to identifying effective methods that facilitate the development of reading, writing, and speaking competencies in students with speech and language disorders. While numerous teaching methodologies are widely recognized and have their advocates, others remain less familiar due to the lack of publications and reliable data on their effectiveness, as well as the absence of rigorous research and professional analysis regarding their application to specific speech disorders.

Thus, the primary focus of this article is to present methods for the development of reading, writing, and speaking skills that have demonstrated effectiveness in the field of French language instruction in France and Canada, as supported by existing professional research. Some of these methods, such as PECS or Makaton, are already being implemented in Ukraine to develop speech skills in children with autism spectrum disorders in their native language. Others are less known, or entirely unfamiliar, to Ukrainian specialists and may therefore be of interest to educators seeking new approaches to language instruction.

The article examines various methods aimed at facilitating language acquisition, including PECS and Makaton, the reading instruction methods «La Planète des Alphas» and Fransya, as well as the writing instruction method ABC Boum!. These methods can be effectively applied to teaching foreign language speaking skills within inclusive education settings.

Key words: speech and language development disorders, dyslexia, dysphasia, dysgraphia, autism spectrum disorders, writing, reading, foreign language speaking.

УДК 811.133.1:378.147
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.1.13>

Смірнова М.Р.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри романської філології
та перекладу
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми у загальному вигляді. Викладання іноземних мов учням з особливими освітніми потребами набуває все більшої актуальності з огляду на зростання кількості дітей та дорослих з різного роду розладами розвитку мовлення. Згідно статистичних даних у Франції,

5% дітей та підлітків страждає на дислексію, яка становить 80% розладів навчання. Серед студентів, які мають проблеми з навчанням, 70-80% страждають на розлади читання. Мовленнєві розлади стають причиною психологічних проблем у 40-60% дітей та підлітків з дислексією, у яких

вдвічі частіше діагностують депресію [12]. В Україні маємо значно менше статистичних даних: понад 50% дошкільників і 17% школярів молодшого шкільного віку мають різноманітні порушення мовленнєвого розвитку (частина з яких до кінця навчання у початкових класах долає цей розлад). Ці дані не враховують дітей, у яких ці порушення є другорядними, а в якості первинного виступає, наприклад, глухота. Порушення мовленнєвого розвитку може супроводжувати інші розлади, такі як затримка розумового розвитку, аутизм або церебральний параліч. За різними статистичними даними відомо, що на розлади в комунікації (порушення вимови, мовлення) страждає кожен десятий [6]. Важливо розуміти ці труднощі, аби забезпечити відповідні методи навчання та підтримку.

Недостатня кількість ресурсів та навчальних матеріалів також становить проблему, яку необхідно вирішувати, розробляючи відповідні навчально-методичні комплекси, залучаючи досвід іноземних фахівців у цій галузі, адже часто в навчальних закладах відсутні адаптовані підручники та навчальні посібники для учнів з особливими освітніми потребами.

Відтак, навчання іноземних мов учнів з розладами розвитку мовлення потребує фахівців, які мають спеціальну підготовку для роботи з учнями з особливими освітніми потребами, володіють необхідними знаннями та навичками і вміють адаптувати методи викладання відповідно до потреб своїх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розладів розвитку мовлення присвячені численні публікації спеціалістів різних галузей. Зокрема, окремі фахівці розглядають загальні питання формування мовлення та його порушень. Так, М. Делає зосереджує увагу на етапах розвитку усного та писемного мовлення, соціально-емоційних та педагогічних аспектах його формування, розглядає нейропсихологічні аспекти та специфіку порушень усного та писемного мовлення рідною мовою, підкреслюючи, що в умовах білінгвізму оснують певні особливості набуття відповідних навичок [10].

Інші дослідники цікавляться більш специфічними порушеннями мовлення та шляхами їх корекції. Зокрема, Х. Барна та А. Медвідь розглядають специфіку порушень мовлення при еферентній моторній афазії [1], Н. С. Паламар вивчає розвиток мовлення дітей аутистів [5], К. В. Горобець зосереджується на дослідження напрямків логопедичної роботи з підлітками, що страждають на дизартрію при ДЦП [2], Н. М. Злобіна цікавиться використанням піктограм, як засобом комунікації дітей із синдромом Дауна [4], Є. П. Серебрянникова досліджує методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Якщо питання класифікації різних типів порушень розвитку мовлення

розглядає багато різнопрофільних професіоналів, пропонуючи численні підходи та прийоми корекції та формування відповідних компетенцій, то особливості навчання іноземних мов учнів різного віку розглядається значно менше. Так, О. В. Гребенюк, О. О. Михальчук та Ю. М. Нікітська зосереджуються на засобах соціалізації дітей з особливими освітніми потребами шляхом вивчення іноземної мови, акцентуючи увагу «на проблемі персоналізації навчання іноземної мови в умовах інклюзії» [3]. Відтак, виникає питання підходів та методів, дидактичних матеріалів, які варто залучати для навчання дітей та дорослих з порушеннями розвитку мовлення. З одного боку, видається логічним спиратися на ті самі підходи, які вже знайомі учням з використанням знайомого дидактичного матеріалу, що має спростити завдання. Проте, використання інших підходів, залучення прийомів, які, зазвичай, запозичені з іноземних джерел, може виявитися тим підходом, який сприятиме не тільки опануванню іноземної мови, але й більш ефективному розвитку мовлення рідною мовою.

Мета статті – представити огляд методів корекції порушень розвитку мовлення, які використовують французькі логопеди та вчителі, що можуть бути залучені як для навчання французької або іншої іноземної мови, так і для урізноманітнення корекційних прийомів подолання порушень мовлення рідної мови.

Виклад основного матеріалу. Розлади мовлення завжди впливають на навчання у школі. Діти, які мають такий розлад, найчастіше потребують індивідуальних адаптаційних практик у навчальному процесі та соціальному житті. Хоча переважна більшість із них проходить навчання у звичайному середовищі, їм доводиться застосовувати особливий підхід до засвоєння знань та знаходити стратегії для подолання труднощів.

Методика PECS: полегшення доступу до мовлення [9]. Методика PECS (*Picture Exchange Communication System*) спочатку була розроблена для дітей з аутизмом, але її можна застосовувати й для осіб із порушеннями усного мовлення, зокрема дисфазією [17]. Вона ґрунтується на системі комунікації через обмін зображеннями, що допомагає полегшити доступ до мовлення.

Принцип методики полягає в тому, що дитина обмінює зображення потрібного предмета на сам предмет, проходячи шість основних етапів навчання:

- розуміння системи «картка – предмет»;
- спонтанне використання цього механізму на відстані (дитина самостійно знаходить картку потрібного предмета та передає її партнеру);
- розрізнення зображень для вибору того, що відповідає бажаному предмету;
- створення речення за допомогою картки «Я хочу» та картки з предметом;

– здатність відповісти на запитання «Що ти хочеш?»;

– введення коментарів у відповідь на запитання («Що ти бачиш?», «Що в тебе є?» тощо) спочатку за запитом, а потім і самостійно.

Після проходження цих етапів дитина розширює свій словниковий запас (назви кольорів, розмірів, просторові поняття) та вчиться відповідати «так» чи «ні». Дослідження впровадження методики PECS, проведене М. Фліппін, С. Режка та Л. Р. Ватсон, доходить висновків, що найкраще реагують на PECS діти з обмеженою загальною увагою, сильнішою здатністю до вивчення предметів та обмеженим моторним наслідуванням. Ці фактори можуть бути використані для оптимізації навчання та індивідуалізації PECS для дітей з аутистичними розладами [11].

Методика Makaton та порушення вербальної комунікації. Методика Makaton поєднує усне мовлення (вимову слів), письмові елементи (піктограми) та жестову комунікацію (знаки) для покращення розуміння, сприяння розвитку мовлення та навичок письма. Використання цих трьох каналів комунікації дозволяє дитині обрати той, який їй найбільш зручний [16].

Програма Makaton спочатку пропонує базовий словниковий запас, що складається з восьми рівнів, до яких додається додатковий рівень. Надалі, залежно від потреб дитини, можна розширити словниковий запас за допомогою слів із різних тематичних груп: напої та їжа, здоров'я, почуття та особисті речі, тварини, транспорт і транспортні засоби тощо.

Програма Makaton структурована у дві частини: формальне навчання та практичне опанування.

Формальне навчання зазвичай проходить у форматі індивідуальної взаємодії і полягає в опануванні обмеженого набору слів шляхом демонстрації знаків (та піктограм), заохочення дитини до імітації для кращого запам'ятовування. На початковому етапі використовуються лише ключові слова, які повторюються багато разів. Важливо заохочувати спроби комунікації, забезпечуючи позитивне підкріплення. Необхідно узагальнювати вивчені концепти, щоб дитина не асоціювала слово лише з однією ситуацією.

Практичне опанування реалізується залежно від рівня дитини. На занятті вводять 1–5 нових концептів, які поєднуються із зображеннями, фото або реальними предметами. Використовуються ігрові завдання: сортування, співставлення, карткові лото із зображеннями, фото та піктограмами. Кінцева мета – природне використання сформованого словникового запасу у повсякденному житті.

Навчання базується на життєвому досвіді дитини. Формуються мовленнєві ситуації, що заохочують її до відмови або прийняття пропозиції, прийняття рішення та вибору, формулювання

запитів, вираження думок та опису ситуацій, передачі почуттів та емоцій.

Дослідники наголошують, що оточення дитини відіграє ключову роль: застосування Makaton у природній комунікації значно покращує її ефективність. Без підтримки родини, мовний розвиток дитини може бути менш успішним [17].

Методика «La Planète des Alphas»: навчання читанню. «Les Alphas» – це маленькі персонажі у формі букв алфавіту, які переживають захопливі пригоди. Цей ігровий метод призначений для дітей, які мають труднощі з читанням (дислексія, диспраксія, дисфазія) та допомагає їм зрозуміти зв'язок між буквою і її звуком через казкову історію [14].

Протягом понад 20 років методика LES ALPHAS допомагає дітям освоювати читання через використання кількох сенсорних каналів: зір, слух, дотик. Методика базується на ясному викладі зв'язку між фонемами (звуками) та графемами (буквами), використовуючи маленьких персонажів, які мають форму букв і видають відповідний звук (наприклад, літера «F» представлена ракетою, яка має форму цієї букви, а її двигун видає звук «ффф»). Таким чином, діти занурюються у світ читання, знайомлячись зі звуками завдяки персонажам, що робить навчання цікавим та доступним. Методика має три рівні навчання – діти проходять етапи розвитку у власному темпі, поступово оволодіваючи навичками грамотного і самостійного читання.

Ця методика може бути легко використана і вчителями, і батьками, адже набір «Планета Альфа» містить: книжку з історією, двадцять вісім фігурок букв, ілюстровану книгу, CD з казкою, DVD з мультфільмом та педагогічний посібник [15].

Методика Fransya: навчання читанню. Методика Fransya розроблена для дітей із дислексією на основі сучасних знань про функціонування мозку [19]. Вона базується на запам'ятовуванні зв'язку між графемами (літерами або їх комбінаціями) та фонемами (відповідними звуками). Це досягається за допомогою спеціально розроблених вправ, які активують моторику та сенсорну систему. У кожному уроці читання (декодування) та письмо (кодування) завжди поєднані, що сприяє комплексному засвоєнню матеріалу.

Звуки та їх написання викладаються поступово, у чітко визначеному порядку, залучаючи моторику та сенсорну систему дитини: рухи тіла і руки, використання шорстких літер (які можна зробити самостійно на наждачному папері), роботу з ритмом, висотою та тембром звуків.

Методика Fransya використовує контраст чорних літер на білому фоні та виключає зображення, щоб учень міг зосередитися на тексті та ефективніше його освоювати. У кожному уроці, де поєднуються читання та письмо, вводиться нова літера

або комбінація літер. Поступово дитина знайомиться зі словами, потім реченнями і текстами, не стикаючись із надмірними труднощами. Вона поступово опановує основні правила орфографії та граматики.

Кожен урок проходить за однаковою структурою:

1. Моторні вправи : етап, який має на меті усвідомлення будови тіла, опрацювання положень органів артикуляції та їхніх рухів, використання ритму.

2. Латералізація : етап, який зорієнтований на розпізнавання форм літер та їх поєднань з іншими літерами, пошук відмінностей між майже ідентичними зображеннями.

3. Графічні вправи для підготовки до письма: етап, який тренує ведення пальцем по контуру на дошці та написання горизонтальних і вертикальних ліній.

4. Вправи для підготовки до читання: етап, на якому учні вчаться відрізняти шуми від музичних звуків, розпізнавати та використовувати відповідний ритм у процесі читання.

Ця методика комплексно розвиває моторні, когнітивні та мовленнєві навички, сприяючи глибшому засвоєнню матеріалу. У підручнику немає ілюстрацій, щоб дитина опановувала декодування тексту як єдиний засіб для розуміння змісту.

Усі необхідні матеріали містяться у підручнику для вчителя, за винятком шорстких літер, які рекомендує використовувати автор. Незважаючи на необхідність додаткової підготовки (роздрукування та вирізання форм, графем), метод вважається доступнішим та економічнішим за інші. Методика сприяє навчанню дітей із порушенням уваги та гіперактивністю – вони можуть засвоювати матеріал у русі.

Методика письма ABC Boum! Ця методика, розроблена квебекською ерготерапевткою Н. Руоло [18], базується на мультисенсорному підході та включає когнітивні стратегії, поряд із практикою ручного письма. Методика була створена для дітей дошкільного віку та учнів молодших класів, особливо для тих, хто має незначні моторні та перцептивні труднощі. Методика використовує зір, слух, дотик і кінестезію (усвідомлення позиції частин тіла у просторі) для навчання або корекції формування літер і автоматизації графічного руху.

Метод ABC Boum! знайомить дитину з різними графічними елементами букв (горизонтальні, вертикальні, петлі тощо) та пов'язує кожен із них із чотирма сенсорними аспектами:

- образ, що символізує рух (наприклад, падаюча крапля води уособлює вертикальну лінію вниз);
- значущий звук (та сама крапля створює звук «Тук», коли падає);
- тактильне відчуття;
- моторний жест [8].

Таким чином, дитина навчається правильно писати літери й цифри (це називають графічним рухом ABC Boum!), а також дотримуватися їх вирівнювання та пропорцій.

Дослідження ефективності методики ABC Boum! Е. Жасмен, М. Бертран та ін. свідчить, що усі діти, які брали участь у впровадженні методики, показали покращення принаймні в одному аспекті ручного письма, а саме: зацікавленість у графічних завданнях, формі літер, якості штрихів та інтервалів між словами [13].

Висновки. Через когнітивні порушення учням з розладами мовлення доводиться докладати більше зусиль, ніж іншим, щоб навчатися та розвиватися. Розлади мовлення можуть стати для дитини джерелом розчарування, фрустрації, а іноді навіть психологічного страждання та конфліктів із оточенням.

Усі порушення навчання вимагають відповідних вчительських рішень, щоб дитина могла без перешкод засвоювати необхідні навички, формувати потрібні компетентності. Якою б не була проблема, не існує «чудодійної» методики корекції: ці труднощі є тривалими, але правильна підтримка допомагає покращити та/або компенсувати ослаблені функції. Адаптований підхід дає дитині можливість розкрити її навчальний потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барна Х., Медвідь А. Специфіка порушень мовлення при еферентній моторній афазії. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: збірник тез доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 3 листопада 2023 р., Мукачєво / Ред.кол.: Фенчик О.М. (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : МДУ, 2023. С. 96 – 98.
2. Горобець К. В. Напрямки логопедичної роботи з підлітками, що страждають на дизартрію при ДЦП. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – С. 78 – 84.
3. Гребенюк О. В., Михальчук О. О., Нікітська Ю. М. Навчання іноземної мови як засіб соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 2 (209). С. 94 – 98.
4. Злобіна Н.М. Використання піктограм, як засобу комунікації дітей із синдромом Дауна. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – С. 132 – 138.
5. Паламар Н. С. Розвиток мовлення дітей аутистів. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: збірник тез доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 3 листопада 2023 р., Мукачєво / Ред.кол.: Фенчик О.М. (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : МДУ, 2023. С. 116 –118.
6. Порушення мовленнєвого розвитку. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». <http://archive.ussf.kiev.ua/ieinfoletters/85/>

7. Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти* / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – С. 307 – 311.

8. Approche d'enseignement et de rééducation de la graphomotricité. <https://abcboum.net/>

9. Autisme : Méthode d'apprentissage PECS. <https://agirpourl'autisme.org/autisme-methode-dapprentissage-pecs/>

10. Delahaie M. L'évolution du langage de l'enfant. De la difficulté au trouble : Guide ressources pour les professionnels. Saint-Denis : Inpes, 2009. 84 p.

11. Flippin M., Reszka S., Watson L. R. Effectiveness of the Picture Exchange Communication System (PECS) on Communication and Speech for Children With Autism Spectrum Disorders: A Meta-Analysis. *American Journal of Speech-Language Pathology*. Vol. 19. May 2010. P. 178–195.

12. FranceDyslexia. 40 statistiques sur les troubles dys pour comprendre. <https://francedyslexia.com/statistiques-troubles-dys/>

13. Jasmin E., Bertrand M., Bouchard V., Desrosiers A., Labonté A., Soulard A., Dorval M., Gendron S., Rouleau N.,

Couture M. Intervention de groupe ciblant l'écriture manuelle d'enfants ayant un trouble du langage : Exploration des effets. *Recueil annuel d'ergothérapie*, 2018. P. 75-90.

14. La méthode d'apprentissage de lecture. Dossier de presse Les Alphas. editionsrecrealire.com

15. Les Alphas. Récréaire. <https://editionsrecrealire.com/?srsId=AfmBOoqEAQKiVxMk1CpfYUWD9R6STXpaU0JVcbEHItDGAoEGcXyZjucC>

16. Montoya D., Bodart S. Le programme Makaton auprès d'un enfant porteur d'autisme : le cas de Julien. *Développements*. 2009/3. № 3. P. 15-26.

17. Paris A, Denne LD, Grindle CF, May R, Apanasionok MM and Hastings RP Facilitators and barriers to the implementation of the picture exchange communication system (PECS): a systematic review. *Front. Educ.* 2024. <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2024.1206410/full>

18. Rouleau, N. ABC boum! méthode d'enseignement multisensoriel de la calligraphie des lettres. Méthode didactique d'accompagnement. Montréal, 2002.

19. Wettstein-Badour G. Bien lire et bien écrire. La méthode alphabétique et plurisensorielle Fransya. Éd. Eyrolles. 2016.